

A Population History of India: From the First Modern People to the Present Day

Tim Dyson

Oxford: Oxford University Press, 2018

Anmeldt av Espen Søbye,
Statistisk sentralbyrå (SSB)

India med 1 356 milliarder innbyggere og Kina med 1 415 er verdens desidert mest folkerike land; USA kommer nærmest med sine snaut 330 millioner. I løpet av en 10 års tid vil Indias befolkning være større enn Kinas, og i 2050 vil landet ha nesten 300 millioner flere innbyggere enn Kina, ifølge FN's siste befolkningsframskriving. Befolkningsveksten i Kina har på grunn av ettbarnspolitikken, innført i 1979/81, så å si stoppet opp, og FN-prognosene tilsier at Kinas folketall vil begynne å minke mellom 2030 og 2035. Hvordan har befolkningsutviklingen i India vært, og hvordan kan den forstås, og vil den følge de trekkene som har kjennetegnet befolkningsutviklingen i Europa og Kina?

Tim Dyson, professor ved London School of Economics, Departement of International Development and Population studies, vil være velkjent for demografer og utviklingsforskere gjennom boka *Population and Development, The Demographic Transition* fra 2010. Med den gjorde Dyson seg til en av de sterkeste talsmennene for at befolkningsutviklingen i verden må forstås gjennom teorien om den demografiske overgangen. Det vil si at fødsels- og dødsraten (antall fødsler og dødsfall per 1000 innbyggere) i et land først ligger på et høyt og noenlunde likt nivå, før den faller til et lavt og noenlunde likt nivå. Overgangen skjer ved at dødsraten faller først, og i den perioden blir befolkningen yngre. Deretter faller fødselsraten med de følger at befolkningsveksten avtar samtidig som andelen eldre i befolkningen øker. Dette forløpet er iaktatt i de aller fleste land, og Tim Dyson forklarer både økonomisk og demokratisk utvikling som forårsaket av en slik befolkningsutvikling.

*Kontaktinformasjon: Espen Søbye, epost: espen.sobye@ssb.no

©2019 Espen Søbye. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Espen Søbye (2019). *A Population History of India: From the First Modern People to the Present Day*. *Internasjonal Politikk*, 77(1): 37–44. <http://dx.doi.org/10.23865/intpol.v77.1633>

Mange vil også kjenne Dysons artikkel (skrevet sammen med Valeria Cetorelli) «Changing views on child mortality and economic sanctions in Iraq: a history of lies, damned lies, and statistics» om en statistisk undersøkelse av dødeligheten blant småbarn i Irak under den FN-besluttende sanksjonen etter landets okkupasjon av Kuwait i 1990. Sanksjonene reduserte opplagt Iraks muligheter til å skaffe mat og medisiner, og undersøkelsen, foretatt av UNICEF og Iraks regjering, viste at barne-dødeligheten hadde økt voldsomt etter 1991. Statistikken ble brukt som argument både for å få slutt på sanksjonene og for at det var nødvendig å invadere Irak i 2003. Flere kontrollundersøkelser gjort etter 2003, kunne ikke finne noen økning i småbarnsdødeligheten i det aktuelle tidsrommet, og den eneste forklaringen var at statistikken som viste økt spedbarnsdødelighet, var forfalsket.

I innledningen til *A Population History of India* skriver Dyson at boka er et forsøk på å skrive Indias historie fra et befolkningsperspektiv, det vil si ut fra utviklingen av befolkningens størrelse, demografiske trekk, endrede sammensetninger og regionale særtrekk. Det er ingen enkel sak å skulle gjøre det, for Indias befolkningshistorie omfatter før 1947 også Pakistan, nummer 6, og inntil 1971 Bangladesh, nummer 8 på listen over verdens mest folkerike land med henholdsvis vel 200 og snaut 170 millioner innbyggere. Også deler av Burma, nå Myanmar, hørte med til det engelsk-mennene kalte Britisk India. Noen av verdens største urbane agglomerasjoner fins også i India: New Delhi med 27, Mumbai med 23 og Kolkata med 15 millioner innbyggere.

Siden begynnelsen av 1990-årene har Dyson skrevet tallrike artikler og studier om ulike sider ved Indias befolkning og historie, og boken bygger på disse arbeidene så vel som på folketellingene som de britiske koloniale myndighetene avholdt hvert tiår fra 1881. Fra før 1881 er tallmaterialet sparsomt. Dyson skriver i innledningen at han bygger på indiske historikere som Ifran Habib, Leela og Pravin Visaria, og at boken generelt sett står i gjeld til indisk historieskriving.

At Thomas Robert Malthus ble professor i politisk økonomi ved East India Company College i 1805, legger Dyson stor vekt på. Denne institusjonen hadde blitt etablert for å utdanne tjenestemenn som skulle arbeide for East India Company som styrte India på vegne av parlamentet. Malthus var selv aldri i India, og skrev også lite om India, men han utdannet de som skulle administrere selskapets territorium i den første halvdel av det 19. århundret. Dyson mener det var tre hovedbudskap fra hans arbeider. I den grad en kolonial administrasjon reduserte faktorer som krig, barnedrap og sykdom, ville befolkningen vokse raskere og dermed øke muligheten for en hungersnød som hindret befolkningsvekst. For det andre ville nødhjelp ved hungersnød i det lange løp gjøre mer skade enn gagn. Dette argumentet hevder Dyson ofte blir sett på som å samsvare med Adam Smiths standpunkt om ikke-intervensjon. Han viser derfor til at Smith var svært kritisk til politikken og praksisen til East India Company. I *The Wealth of Nations* omtaler Smith fattigdommen og hungersnøden blant bengalerne og karakteriserer East India Company som «the mercantile company which oppresses and domineers in the East Indies». For det

tredje mente Malthus at det ville ta svært lang tid før ekteskapsskikkene endret seg så kvinnene giftet seg seinere; det var den ønskelige metoden for å hindre for sterk befolkningsvekst.

Det fruktbare slettelandet sør for Himalaya med elvene Indus, Ganges og Brahmputra har, ifølge Dyson, vært et av verdens tettest befolkede områder siden år 7500 før vår tidsregning. Indias befolkning skal ha vært om lag 35 millioner i år 0, 155 millioner i 1871, og i 1947, året for Indias selvstendighet, var befolkningen innenfor Indias nåværende grenser 343 millioner. Fra 1947 til i dag har altså Indias befolkning steget med om lag 1 milliard mennesker.

Det var en betydelig reduksjon av dødeligheten etter 1947 som er årsak til den sterke folkeveksten. Fra 1920 til 1940 lå forventet levealder ved fødsel på om lag 30 år, den økte til 43–44 i 1960, mens den i dag er 68 år. Fallet i dødelighet etter Indias selvstendighet i 1947 forklarer Dyson med at India nå kunne bestemme over sin egen fremtid og at regjeringen var opptatt av å tjene innbyggerens interesser. Reduksjonen av dødeligheten skyldes i stor grad billige medisinske og tekniske virkemidler. At fallet i dødeligheten assosieres direkte med politisk selvstendighet, er det ifølge Dyson all mulig grunn til å gjøre. Men reduksjonen av dødeligheten kunne skje uten en vedvarende og bred utryddelse av fattigdommen. Det er derfor reist spørsmål ved om et fortsatt fall i dødelighet kan skje uten at det gjøres større framskritt i bekjempelsen av fattigdom.

Mellom 1947 og 1971 steg bruttonasjonalproduktet per innbygger med 1,5 prosent, og fra 1971 til 2011 med 3,4 prosent. I 2016 var veksten 6 prosent, og det er ventet at Indias vekst kan gå forbi Kinas i nær framtid. Både det internasjonale monetære fond, verdensbanken og FN holder Indias økonomi for å være den sjette største, og er på nivå med Storbritannias og Frankrikes. Den økonomiske veksten i India har gått sammen med en økende inntektsulikhet. Ifølge enkelte anslag var det 200 millioner fattige i 1950 og 300 millioner i 2016. Dyson viser til andre anslag som viser at andelen fattige i befolkningen er høyere i 2016 enn i 1950, men minner samtidig om de store problemene som er forbundet med å lage slike tall og sammenligninger.

En av grunnene til at blant andre Dyson ser på den demografiske overgangen som en årsak til økonomisk vekst, er at når dødeligheten i en befolkning faller, så skjer det ved at spedbarns- og småbarnsdødeligheten faller, og det fører til at flere barn vokser opp og befolkningen blir yngre. Når så fødselsraten begynner å falle, oppstår den demografiske dividende eller utbytte. En eksepsjonelt stor andel av befolkningen befinner seg i arbeidsdyktig alder, og dette er en hevarm for økonomisk vekst. Hvis ikke fødselsraten faller, uteblir denne effekten, og i India har fallet i fødselsraten skjedd langsommere enn i mange andre asiatiske land. Til sammenlikning tok det i Norge snaut 100 år fra fallet i dødsraten begynte og til fødselsraten begynte å falle.

De demografiske arbeidene til Leela og Pravin Visara danner grunnlag for en drøfting av fødsels- og dødsraten i Dehli i 1833, henholdsvis 31,1 fødsler og 35,4 dødsfall per 1 000 innbygger. Selv om Dyson mener tallene er alt for lave, er det

allmenne poenget han vil ha fram at også i India ville befolkningen i byene ha minket om det ikke hadde vært for en stadig tilflytting fra landsbygda. Urbaniseringen, at en større andel av befolkningen bor i byer, skjer ikke ved at bybefolkningen vokser raskere enn befolkningen på landsbygda på grunn av høyere fødselsoverskudd, men på grunn av en flyttestrøm fra landsbygda til byene. Den høye dødsraten i Dehli kom av de uhygieniske levevilkårene, den forholdsvis lave fødselsraten og at det var stort overskudd av menn i de indiske byene, og det drar fødselsraten ned.

Perioden fra 1821 til 1871 behandles i kapitlet «Company and Crown». Overskriften sikter til at britene lenge lot East India Company stå for styre og stell i India, men under det store opprøret i 1857–59 mistet selskapet kontrollen over flere byer. Da de ble gjenerobret, fikk britiske soldater ordre om nedslaktning av opprørere, og sivile briter skal også ha deltatt, ifølge Dyson. Begivenheten førte til at East India Company ble oppløst og at parlamentet og regjeringen i London tok over styret av British India. Etter opprøret ble britene i India mer kontrollerende, autoritære og ofte åpent rasistiske.

Fra 1821 til 1871 mener Dyson, selv om det statistiske belegget er svakt, at det kan ha skjedd en liten nedgang i dødeligheten. Forklaringen er framveksten av en ny sekulær holdning som gikk ut på å bekjempe hunger, sykdom og epidemier, og at elementær kunnskap om sanitære forhold ble spredt til befolkningen.

Hungersnøden i 1876–78 er utførlig behandlet, samt hvordan den ble taklet av visekongen av India, Lord Lytton, kanskje mest kjent for å ha startet den andre britisk-afghanske krig 1878–80 som medvirket til at Gladstone erstattet Disraeli som engelsk statsminister i 1880. Lord Lytton var ifølge Dyson tilhenger av Adam Smith og andre klassiske økonomer og derfor dogmatisk motstander av å gripe inn i kornmarkedet. Følgen var at matkorn ble eksportert fra India til Storbritannia under hungersnøden som skal ha krevd mellom 6 og 10 millioner liv. Visekongen begrunnet sin laissez-faire politikk med en Malthus-referanse, Indias befolkning hadde en tendens til å øke raskere enn avlingene fra jorda.

Influensa-epidemien (spanske-syken) i 1918–1919 rammet India hardt, og antall døde ble oppgitt til 20 millioner. Tallet er senere justert ned til om lag 12 millioner, eller om lag 4 prosent av befolkningen. Influensaen rammet dessuten sosialt skjevt: Dødsraten blant hinduer av lav kaste og muslimer var høy, mens den var betraktelig lavere for parsere og europeere. For de førstnevnte var den 61,6 per 1 000, og for europeerne var den 8,3. Likevel, legger Dyson til, fikk ikke den ulike dødeligheten politiske konsekvenser.

Vel 20 år seinere, i 1943–44, ble Bengal, et område som i 1971 ble delt mellom Bangladesh og den indiske provinsen Vest-Bengal, rammet av hungerkatastrofe. I de verste månedene var det mellom 60 og 70 dødsfall per 1 000 innbyggere. Til sammenlikning inntraff den største demografiske krisen i Norge i 1742 med en dødsrate på 52 per 1 000. Hungersnøden i Bengal har fått stor oppmerksomhet, blant annet gjennom *Famine Inquiry Commission, Report on Bengal*, utarbeidet av den britiske regjeringen i India i 1945. Den anslo antallet ofre til 1 million døde; det høyeste

anslaget som er gjort er på nær 4 millioner. Dyson argumenterer for at vel 2 millioner mennesker omkom. Dyson går gjennom flere forklaringer på denne hungersnøden, blant annet Amartya Sens, Nobelprisvinneren i økonomi, født i 1933 i Vest-Bengal, som i *Poverty and Famines* fra 1981 hevder at katastrofen ikke skyldtes matmangel, men at det var ulik tilgang på mat til deler av befolkningen som skapte krisen. Sens forklaring er seinere blitt utfordret blant annet av S.Y. Padmanabhan, forsker og ekspert på dyrking av og sykdommer på ris, som hevder at det eneste sammenlignbare tapet av menneskeliv som følge av en svikt i avlingene, var potetkrisen i Irland i 1845. Likevel hevder Dyson i tråd med Cormac Ó Gráda, irsk historiker med hungerkatastrofer som spesialitet, at den generelle konklusjonen må være at hungersnøden i Bengal skyldtes at britiske myndigheter av krigsstrategiske grunner ikke forsøkte å bøte på matmangelen. Bakgrunnen var ifølge Dyson at Bengal fra tidlig i 1940 var truet av krig: tidlig i 1942 okkuperte Japan Burma, nåværende Myanmar, og flyktninger strømmet inn i Bengal; det gjorde også militære styrker som skulle stanse en japansk invasjon. Spesielt etter tapet av Singapore i februar 1942 spredte frykt, forvirring og handlingslammelse seg blant engelske offiserer.

Nå legger ikke Dyson skjul på at det også skjedde positive ting før 1947, og nevner som eksempler et standardisert forvaltningssystem og noen sosiale reformer. Dessuten bandt fra 1850 dampskipsruter de viktigste havnebyene på det indiske subkontinentet sammen, og fra 1867 var alle store byer knyttet til jernbane- og telegrafnettet. Økonomisk utbygging av India fortsatte imidlertid gjennom tømning av landets ressurser. Like uheldig var kanaliseringen av en betydelig del av den indiske nasjonalinntekten til en fraksjon av den engelske befolkningen i India. Etter det Dyson kaller «deindustrialiseringen» av India, ødeleggelsen av landets tekstilmanufaktur, ble landet oversvømt av billige fabrikkproduserte tekstiler og andre industrivarer fra Storbritannia. I 1920- og 30-årene ble det anslått at om lag 60 prosent av Indias befolkning var underernært, og at en forbedring av folkehelsen ikke ville kunne skje så lenge dette var tilfellet. Lite ble likevel gjort, bare én prosent av den koloniale regjeringens utgifter ble brukt til helsestell. Fattigdom var den underliggende årsaken til at tørke, sykdomspestidier og hungersnød kunne ta så mange liv. Nå har ikke India blitt forskånet for store menneskeskapte ulykker også etter 1947: Dyson minner betimelig om lekkasjen av giftig gass fra Union Carbide i Bhopal i Madhya Pradesh i 1984, antakelig den største industriulykken noensinne med mangfoldig tusen døde og skadde.

Fallet i fertiliteten har gått sakte i India, fra 5,50 fødsler per kvinne i 1981 til 4,60 i 1991, 3,65 i 2001 og 2,97 i 2011. I 2016 oppgis tallet til 2,4 og nærmer seg altså det antallet fødsler per kvinne, 2,1, som på sikt vil føre til at befolkningsveksten stopper opp. Heller ikke fallet i fertiliteten kan ifølge Dyson knyttes til sosial og økonomisk utvikling, men skyldes en viss økning i giftermålsalderen for kvinner. De fleste ekteskap i India er fremdeles arrangerte; skjebnen til de fleste jenter er å være avhengige av foreldrene inntil de gifter seg og etterpå av ektemannen, og hvis ektemannen dør, av en eventuell sønn. Etter 2010 ser Dyson noen indikasjoner på at kvinner i byene blir mer aktive når det gjelder å finne seg en mann, men det skjer

vanligvis i samarbeid med foreldrene. Giftermål mellom kastene skjer også oftere enn før, og det er også tegn på at skikken med at brud og brudgom først møtes den dagen de gifter seg, ikke blir opprettholdt like strengt. Men, legger Dyson til, endringene har et beskjedent omfang.

Det er på grunn av billige medisiner at det skal svært lite til at det har vært mulig å senke dødeligheten uavhengig av sosiale og økonomiske forbedringer for befolkningen. Dyson bruker bekjempelsen av stivkrampevaksine for å illustrere dette. I 1970 kom om lag 60 prosent av spedbarnsdødeligheten i delstaten Uttar Pradesh, som dekker store deler av det folkerike slettelandet rundt Ganges, i den første levemåned. Om lag to tredjedeler av disse dødsfallene skyldtes stivkrampe, altså 40 prosent; for hele India var tallet 15 prosent. Den høye dødeligheten på grunn av stivkrampe reflekterte de uhygieniske forholdene fødslene skjedde under, og at kumøkk ofte ble brukt for å plastre navlen. Dødelighet kunne reduseres ved at fødselshjelperne fikk sterile bandasjer og rene barberblader, og ved å vaksinere gravide kvinner og nyfødte barn mot stivkrampe.

En følge av at fallet i fertiliteten har skjedd uten en grunnleggende forbedring i de alminnelige sosiale og økonomiske levevilkårene, er at indernes høyde har økt svært langsomt, og de er blant de korteste og mest underernærte befolkningene i verden. Ifølge Dyson kom det som et sjokk på indiske myndigheter at forventet levealder ved fødsel i Kina var neste 10 år høyere enn i India, og at tallet for Bangladesh er 72 år, mens det er 68 år i India.

De indiske myndighetene satset på barnebegrensning og familieplanlegging gjennom sterilisering og ikke ved kondom, prevensjonspiller og spiral. Siden slutten av 1970-årene er det stort sett kvinner som er blitt sterilisert. Dette er ifølge Dyson også en grunn til at fertiliteten har falt langsomt, og han holder nettopp det langsomme fertilitetsfallet for å være det viktigste trekket i Indias befolkningshistorie i perioden fra 1971 til 2016.

Befolkningsveksten fra 1971 til 2016, fra 548 millioner til 1 327 millioner, har hatt store administrative og politiske konsekvenser. I 1971 var det 357 administrative distrikter på det laveste nivå; i 2011 var det 640. Mange av disse «kommunene» hadde mer enn 3 millioner innbyggere, og et par hadde 8 millioner innbyggere, altså nesten på størrelse med Sverige. Befolkningsveksten i denne perioden har også ført til at flere delstater har blitt splittet, blant annet for å bedde relasjonene mellom befolkningen og delstatsregjeringen. Også om representasjonen i Lok Shaba, kammeret som Indias regjering er parlamentarisk ansvarlig overfor, har befolkningsveksten skapt problemer og diskusjoner. I 1976 ble representasjonen fra delstatene fryst og skulle følge tallene fra folketellingen i 1971. En ny frysing av representasjonen ble gjort med basis i tellingen i 2001 og skal gjelde til 2026. Dette har ifølge Dyson ført til at representasjonen i parlamentet er «increasingly out-of-date». Verdien av en stemme i de folkerike nordlige delstatene har falt betraktelig i forhold til verdien av en stemme fra delstatene i sør. Når myndighetene likevel valgte å fryse fordelingen av representanter som ikke på noen måte svarte til den ulike befolkningsutviklingen i nord og i

sør, var det for å akselerere den demografiske overgangen, altså et fall i fertiliteten, i de folkerike hinduistiske delstatene. Det er i grunnen et fantastisk argument, og Dyson viser til flere kilder for at dette skal ha vært tilfellet også tidligere. Man har altså trodd at muligheten for større politisk innflytelse, at en stemme fra delstatene i nord skulle telle mer i form av antall stemmer bak hver representant, skulle føre til at man fikk færre barn. Dyson kommenterer ikke om han tror at dette argumentet er gyldig, men skriver at en kontinuerlig regulering av antall representanter etter folketallet ville ha ført til store protester fra delstatene i sør, og at frysingen av representasjonen dermed har bidratt til å bevare den nasjonale integriteten.

Dyson legger vekt på at det i lang tid har eksistert to demografiske regimer i India, ett i nord på Indus-Ganges sletten og ett sør for Narmada-elven. Skillet følger stort sett det indoariske-(nord) og dravidiske (sør) språkområdet. Det nordre regimet er patriarkalsk; patriarkalske institusjoner resulterte også i overdødelighet blant kvinner og at pikefostre blir valgt bort. Resultatet har vært at befolkningen her har bestått av flere menn enn kvinner. Det sørlige demografiske regimet har vært mindre patriarkalsk, og kvinnes stilling har vært noe bedre enn i nord; giftermålsalderen for kvinner har også vært noe høyere og dødeligheten og fertiliteten lavere. Overdødelighet av kvinner er ikke tilfellet i sør. Den noe svakere undertrykkelsen av kvinner i det sørlige demografiske regimet har ifølge Dyson ført til en forbedring av de fleste aspekter ved livet for befolkningen her.

Resultatet er at det sørlige demografiske regimet har en lavere fertilitet og folkevekst enn i nord, og Dyson siterer den indiske demografen K. Srinivasan som kommenterte indiske myndigheters holdning til de politiske og økonomiske følgene av den ulike regionale befolkningsveksten slik: «Apatien til det politiske lederskapet til dette fundamentale problemet er rystende». Det er for øvrig Srinivasan som har argumentert for å bruke misforhold mellom befolkning og stemmenes verdi for å fremme den demografiske overgangen.

Dyson ser de to demografiske regimene som langt mer betydningsfulle enn Islams innflytelse og opplyser at dagens indiske muslimer er konvertitter, ikke etterkommere av muslimske innvandrere. Muslimene har derfor ifølge Dyson den fertilitet og dødelighet som gjelder i det demografiske regimet de er bosatt i. Det er i denne forbindelsen Dyson kommer inn på det som kalles «safran demografi», en bevegelse blant hinduer i nord som går ut på at muslimene gjennom en feilaktig antatt høyere fertilitet vil fortrenge hinduene. Bangladesh, med en i hovedsak muslimsk befolkning, har en fertilitet som ligger langt under Indias. Massevoldtektene av muslimske kvinner i nord er et ledd i å vanære en hel folkegruppe. Det har vært en rekke voldelige opptøyer mellom hinduer og muslimer blant annet i delstaten Gujarat i 2002. En granskningskommisjon slo fast at seksuell vold ble brukt som strategi for å terrorisere befolkningen som tilhørte minoriteten.

Dyson tar også opp de demografiske emnene emigrasjon og innenlandske flyttinger. Ifølge folketellingen fra 2001 hadde bare 10 prosent av befolkningen skiftet bopel det siste tiåret, et svært lavt tall. I Saudi-Arabia og De forenede arabiske

emirater arbeider det fire–fem millioner indere på korte arbeidskontrakter, og de lever og arbeider under dårlige forhold. India har dessuten hatt en betydelig utvandring av godt utdannede, hovedsakelig til USA.

En savner kanskje litt bredere drøfting av kastesystemets innvirkning på befolkningsutviklingen, men det virker som om Dyson mener at den langsomme nedgangen i fertiliteten henger sammen med dette systemet, og langsomt fertilitetsfall bidrar også til å svekke den gunstige økonomiske effekten av at en stor andel av befolkningen befinner seg i yrkesaktiv alder. Dyson peker til slutt på at med en større selvbestemmelse for kvinner og en bedre og mer human familieplanlegging enn sterilisering av kvinner, kunne mer vært oppnådd.